

@europa 12

EEN KRITISCH EMAIL EN FAXMAGAZINE OVER EUROPA WWW.ATEUROPA.NL VERSCHIJNT ELKE 2 WEKEN OP ZATERDAG
1^E JAARGANG, NUMMER 12, ZATERDAG 27 OKTOBER 2001

Conflict regeringspartijen over Europese constitutionele Conventie Weisglas (VVD): 'Van Aartsen vaart een verkeerde koers'

De VVD-fractie in de Tweede Kamer keert zich tegen het voornemen van het Belgische EU-voorzitterschap een Europese Conventie voor constitutionele hervormingen in te stellen. Hiermee keert de VVD zich tegen het standpunt van de eigen minister, Jozias van Aartsen, en coalitiegenoot PvdA, die voorstander zijn van een Conventie. Ook deelname van Turkije aan een eventuele Conventie wordt door de VVD afgewezen.

De Belgische premier Verhofstadt is van plan op de aanstaande Europese top in Laken op 14 en 15 december een bijzondere Conventie te presenteren, die de toekomstige constitutionele hervormingen van de Europese Unie gaat voorbereiden. Deze Conventie moet bestaan uit

afgevaardigden van de lidstaten, nationale parlementen, het Europese Parlement en de Europese Commissie, en moet volgend jaar bijeenkomen. Kandidaat-lidstaten mogen deelnemen, maar zonder stemrecht. Volgens Eurocommissaris voor Europese Uitbreiding Günter Verheugen mag ook Turkije aan de Conventie deelnemen. De Nederlandse regering schaaft zich achter het idee van de Conventie, en vindt eveneens dat Turkije als normale kandidaat-lidstaat moet worden behandeld. De VVD in de Tweede Kamer ligt echter dwars. Frans Weisglas, Tweede Kamerlid voor de VVD: 'De VVD is tegen het idee van een Conventie. Minister van Aartsen vaart op dit punt absoluut een verkeerde koers. Er zullen allerlei verantwoordelijkheden door elkaar lopen, vooral van nationale parlementariërs. Die verliezen hun vrijheid als ze in een Conventie aan deals gebonden worden die

ze in de nationale parlementen moeten verdedigen. Ik controleer als Kamerlid de Nederlandse regering, en ga niet werken ten behoeve van het Belgisch voorzitterschap. Bij het debat over het Verdrag van Nice op 12 november gaan wij een motie indienen om deze Conventie tegen te houden. We hopen het CDA en de kleine partijen mee te krijgen.'

-vervolg op pagina 5-

inhoud @europa

PAGINA 2: Belgisch voorzitterschap
PAGINA 3: Gesloten open grenzen
PAGINA 4: WTO en medicijnen
PAGINA 5: Vervolg pagina 1
PAGINA 6: Column: Jepma

VVD betaalt in Europa alleen voor kwaliteit

Dijkstal: 'Europees arrestatiebevel tegen terrorisme komt er niet'

VVD-fractievoorzitter Hans Dijkstal wil alleen meer betalen aan Europa als de Unie zodanig hervormd wordt dat zij ook na de uitbreiding effectief blijft. 'We willen alleen betalen voor kwaliteit.' Dijkstal vindt dat de besluitvorming op de intergouvernementele conferenties tussen de Europese regeringsleiders verbeterd moet worden. 'Op een Europese top genomen besluiten, sluiten vaak niet aan bij datgene wat is voorbereid.'

Fractievoorzitter van de VVD Hans Dijkstal liet in het kamerdebat over de het rapport van het kabinet *de Staat van de Unie* van vorige week weten alleen met de uitbreiding van de EU in te willen stemmen, als er besluiten zijn genomen over de hervorming van het gemeenschappelijk landbouwbeleid en de structuurfondsen. Hiermee is hij voorzichtiger dan het kabinet en de PvdA, die op een snelle uitbreiding hameren. Dijkstal licht zijn opstelling toe: 'Spanje probeert structuurfondsen te behouden, Frankrijk heeft

grote belangen in het huidige landbouwbeleid. Iedere lidstaat noemt hervormingen noodzakelijk, maar tegelijkertijd hebben alle lidstaten wel ergens een belang, waardoor er uiteindelijk niets gebeurt.' Volgens premier Kok zullen er geen financiële problemen ontstaan als de Europese Unie voor 2006 wordt uitgebreid. Dijkstal wil dat wel aannemen, maar wil de druk van de uitbreiding gebruiken om tot hervormingen te komen.

-vervolg op pagina 5-

Ambitieuw Belgisch voorzitterschap loopt zichzelf voor de voeten

Van den Broek: 'Verklaring Laken zwaar onder druk'

Sinds het begin van de bombardementen op Afghanistan manifesteert het Belgisch voorzitterschap van de Europese Unie zich zeer duidelijk op het wereldtoneel. Ook bemoeit het activistische voorzitterschap zich met de Europese Centrale Bank. Maar de Top van Laken over de toekomst van de Unie moet ook nog worden voorbereid, volgens oud-minister Van den Broek een 'helse klus'.

Vlak voor de Europese Top in Gent op 19 oktober verklaarde de Belgische premier Verhofstadt dat de 15 Europese landen zich voor de eerste keer in een internationale crisis gemeenschappelijk opstellen. De druk om de wereld reizende Verhofstadt en zijn minister van Buitenlandse Zaken Louis Michel lijken de strijd tegen het terrorisme te willen aangrijpen om een eensgezinde Europese buitenlandse politiek te presenteren. De aanvankelijke hoofdprioriteit van het voorzitterschap was echter de Verklaring van Laken over de constitutionele toekomst van de Europese Unie, die in december gepresenteerd moet worden. Hans van den Broek, minister van Buitenlandse Zaken tijdens het Nederlands voorzitterschap in 1992, ziet dit in gevaar komen. 'De Verklaring van Laken is een helse klus, die nu zwaar onder druk dreigt te komen, omdat de aandacht wordt afgeleid door de strijd tegen het terrorisme. Zeker als je beseft dat België al een enorme taak heeft aan de uitbreiding en de invoering van de Euro.' Wilfried Martens, oud-premier van België, is dit met Van den Broek eens. 'De wereldcontext is gewijzigd. Het kan op 14 en 15 december in Laken gebeuren dat de Europese Raad opeens voor acute andere uitdagingen staat dan een constitutionele verklaring.' Hans van Baalen, Tweede Kamerlid voor de VVD, vindt dat het Belgisch voorzitterschap zich meer op de voorbereiding van Laken, en minder op het internationaal-politieke toneel moet concentreren. 'De taak van het voorzitterschap is het coördineren en afstemmen van de Europese buitenlandse

politiek zonder teveel voor de bühne te spelen. Met name de heer Michel is hier minder bedreven in. Hij loopt regelmatig voor de troepen uit en wil de Europese boodschap zelf brengen. Bij het voorzitterschap past hier echter meer soberheid en realiteitszin. Zijn hoofdtak is het in Laken goed voorbereiden van de IGC van 2004, ook al lijkt dat nu in het licht van de wereldgebeurtenissen misschien minder interessant.'

Grenzen aan de Europese eensgezindheid

De Belgische premier Verhofstadt toonde zich vorige week geïrriteerd over Frankrijk, Groot-Brittannië en Duitsland, die vóórafgaande aan de Eurotop in Gent op 19 oktober een onderonsje organiseerden. Het D66-kamerlid Hoekema bekritiseert de tactiek van Verhofstadt. 'Het is toch de taak van het voorzitterschap de boel bij elkaar te houden. Door Verhofstadt's openlijke kritiek op de grote drie ontstaat naar buiten toe het beeld dat de die landen harder lopen dan de rest. Het openlijke conflict had door tactischer optreden vooraf voorkomen kunnen worden.' Dirk Sterckx, europarlementariër voor VLD, de Vlaamse liberale regeringspartij, waakt voor te hoge verwachtingen. 'Er zijn grenzen aan de eensgezindheid. Ook binnen de regering van de VS of in Duitsland zijn verschillen van mening naar buiten gekomen over de te varen koers tegen het terrorisme. Vergeleken met de Golfoorlog in 1991 is Europa in ieder geval een heel eind vooruit gekomen.' Verder uitten de Belgen kritiek op

Groot-Brittannië, dat los van de Europese Unie actief deel neemt aan de oorlog in Afghanistan. De Belgische Minister van Buitenlandse Zaken, Louis Michel, karakteriseerde Groot-Brittannië als 'overactief', en Tony Blair kreeg van Michel in een TV-programma zelfs een 'zes'. Martens bekritiseert Michel. 'Ik zou mij persoonlijk nooit lenen voor het geven van cijfers aan collega's. Maar het is wel helaas zo dat door het mondiale optreden van de Engelsen het buitenlandse beleid van de Europese Unie in de verdrinking komt. België loopt tegen het feit aan dat de grote landen het initiatief blijven nemen. Het bewijst dat de EU nog altijd niet rijp is voor een gemeenschappelijk optreden.'

Bemoeizucht met ECB

Niet alleen wat betreft de buitenlandse politiek, maar ook op financieel-economisch gebied stelt het Belgisch voorzitterschap zich actief op. Minister van Financiën Didier Reynders probeerde de Europese Centrale Bank (ECB) in Gent te bewegen tot het verlagen van de rente. Van den Broek stoort zich aan deze bemoeizucht. 'De geluiden die Reynders telkens laat horen richting de Europese Centrale Bank vind ik onverstandig. Het rentebeleid is geen communautaire aangelegenheid, en het voorzitterschap moet zich daar niet mee bemoeien. De ECB is onafhankelijk.' Martens is dit met hem eens: 'Dit is niet de verantwoordelijkheid van het voorzitterschap.'

Open grenzen na uitbreiding van de EU niet vanzelfsprekend

De Oostgrenzen van de kandidaat-lidstaten, die bij de uitbreiding van de Europese Unie de nieuwe buitengrenzen van de Unie zullen vormen, worden slecht gecontroleerd. CDA-Europarlementariër Oostlander vindt echter dat kandidaat-lidstaten meteen moeten toetreden tot het Verdrag van Schengen. De Beierse CSU is het hier niet mee eens.

Duitsland en Oostenrijk vanwege de gebrekkige grenscontrole een massale instroom van illegalen, als de kandidaat-lidstaten toetreden. Sinds het Verdrag van Amsterdam in 1997 is het Schengen-accorder (1985), dat vrij verkeer van personen en goederen tussen de lidstaten garandeert, opgenomen in de regelgeving van de EU. Voorheen mochten lidstaten, zoals Griekenland, zich wel aansluiten bij het Verdrag van Schengen, maar werden de grenzen pas geopend als het land aan alle eisen voldaan had. Doordat het Verdrag van Schengen een communautaire aangelegenheid is geworden, is onduidelijkheid ontstaan over het moment waarop het Schengen verdrag daadwerkelijk kan gaan gelden voor de kandidaat-lidstaten.

Oostlander over het Oosten

Arie Oostlander, Europarlementariër voor het CDA, geeft toe dat de grenzen van de kandidaat-lidstaten in het Oosten poreus zijn, maar meent toch dat het moment van toetreding tot de Europese Unie 'samen moet vallen met volledig in werking treden van het Verdrag van Schengen'. Oostlander: 'Het is de taak van de EU-lidstaten actief bij te dragen aan de verbetering van de toekomstige buitengrenzen ter voorbereiding hiervan. Tot nu toe hebben de lidstaten te weinig aandacht

besteed aan grensproblematiek in Midden- en Oost Europese landen. De buitengrenzen zijn een communautaire aangelegenheid. De creatie van Europese grenspatrouilles, een soort Europese politiemacht, zou veel oplossen.' Ook meent Oostlander dat de financiële bijdrage van de EU verhoogd moet worden. Europees Commissaris Verheugen stelde onlangs voor om een apart fonds te creëren voor steun aan de buitengrenzen. Oostlander steunt dit plan. 'Tot nu toe krijgen de toetredende landen voor het verbeteren van hun grenzen een kleine bijdrage uit het algemene budget voor de uitbreiding. Met een apart fonds, waar zowel praktische verbeteringen als salarissen van het grenspersoneel mee gefinancierd kunnen worden. Grensbewaking is zo fundamenteel voor de Europese Unie dat Nederland in mijn ogen niet moet schromen extra bij te dragen.'

Ferber denkt aan het Westen

Markus Ferber, voorzitter van de CSU-fractie in het Europees Parlement is het niet met Oostlander eens. 'Het Verdrag van Schengen mag pas in werking gesteld worden wanneer voldaan is aan alle criteria die daarvoor gelden. De overgangperiode na toetreding tot de Europese Unie zal geruime tijd in beslag nemen. Kandidaat-lidstaten moeten alle hetzelfde traject als bijvoorbeeld de Grieken

afleggen voor zij volledig deel uit mogen maken van het Schengen gebied en hun burgers vrij mogen reizen. Duitsland zal haar grenzen met Polen, de zogenaamde binnengrenzen, streng controleren totdat aan de criteria voldaan is.'

Monique Sie Dhian Ho, werkzaam bij de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR), denkt dat de prioriteit van de Europese Unie ook na de toetreding van de kandidaat-lidstaten bij het controleren van de huidige grenzen van de Europese Unie zal liggen. 'De prioriteiten zullen moeten liggen bij de politieke en justitiële samenwerking. Pas als dat op orde is zullen de grenzen tussen bijvoorbeeld Duitsland en Polen pas echt verdwijnen. In de overgangperiode kan er gewerkt worden aan de versterking van de Oostgrenzen van de vergrote Unie.' Jan Marinus Wiersma, Europarlementariër voor de PvdA, vindt dat bestrijding van massale immigratiestromen niet in de eerste plaats bij de bewaking van de binnen-of buitengrenzen gezocht moet worden: 'In de kandidaat-lidstaten is de angst overspoeld te worden met massale immigratie zeer groot. Maar samenwerking tussen de lidstaten van een uitgebreid Europa en nieuwe buurlanden als de Oekraïne en de Balkanlanden is de sleutel om dat te voorkomen.'

Sleutelrol Europa bij WTO onderhandelingen over patenten medicijnen

De discussie over het patent op het miltvuurbestrijdingsmiddel Cipro kan invloed hebben op de komende WTO-onderhandelingen over medicijnenpatenten. Europa speelt daarbij een sleutelrol. Erika Mann (SPD-Europarlement): 'Miltvuur zorgt ervoor dat de ontwikkelde landen het probleem rond medicijnenpatenten anders zullen benaderen'.

Naar aanleiding van de constatering van miltvuur in de Verenigde Staten stelde de Canadese regering de patenten van de Duitse Chemiegigant Bayer op het miltvuurbestrijdingsmiddel Cipro te zullen negeren. Hoewel deze opstelling later weer werd losgelaten gingen ook in de Verenigde Staten stemmen op om de patenten te laten voor wat ze waren. Juist op dit moment liggen de patenten op medicijnen zeer gevoelig. Op de top van de Wereldhandelsorganisatie (WTO) in Qatar van 9 tot 13 november wordt onderhandeld over de interpretatie van TRIPS-verdrag ter bescherming van intellectueel eigendom. De ontwikkelingslanden stellen de dure medicijnen niet te kunnen betalen, en pleiten uit humanitaire overwegingen voor het vrijstellen van belangrijke medicamenten. Ze staan lijnrecht tegenover landen met een farmaceutische industrie, zoals Zwitserland en de Verenigde Staten. Europa staat er tussen in, en haar opstelling zal cruciaal zijn.

Westerse patenten...

Volgens de Duitse SPD-Europarlementarier Erika Mann, lid van het WTO-Stuurcomité van het Europees Parlement, kunnen de recente ontwikkelingen in Noord Amerika de top beïnvloeden. Mann gaat ook zelf naar de WTO-top in Qatar. 'De gebeurtenissen rondom Bayer zullen er voor zorgen dat ook de ontwikkelde landen het probleem rondom patenten op medicijnen anders zullen benaderen.' Nicole Metz, medewerker van Wemos, een non- gouvernementele organisatie die de Top van Qatar zal bezoeken, is het hier mee eens. Wemos voert een handtekeningscampagne voor makkelijkere

toegang tot medicijnen in de Derde Wereld. Metz steunt dan ook de meest vergaande interpretatie van het TRIPS-verdrag als het gaat om medicijnen, zoals die nu door de ontwikkelingslanden wordt voorgesteld. 'Het is logisch dat als het om volksgezondheid gaat er afgeweken mag worden van patenten. De gebeurtenissen in Canada hebben op een wrange manier duidelijk gemaakt dat als wij zelf in de westerse wereld risico lopen wij nooit zullen accepteren dat de overheid geen maatregelen neemt.' Cees de Visser, directeur van de brancheorganisatie van de farmaceutische industrie, Nefarma, denkt dat de invloed van de gebeurtenissen in Canada op de WTO top wel mee zal vallen. 'Het leek erop dat Bayer niet genoeg Cipro kon leveren, maar Bayer heeft inmiddels duidelijk gemaakt dat zij dat wel kan. Daarom moet er alles aan gedaan worden om het patent op het medicijn te eerbiedigen. Uiteindelijk hebben zowel de Canadezen als Amerikanen dat ook gedaan. Dat de producent iets niet kan leveren is echter iets heel anders dan dat er geen geld is om de medicijnen te betalen, zoals in de onderontwikkelde landen vaak het geval is.'

Ontwikkelingslanden zonder medicijnen

SP Tweede Kamerlid Agnes Kant vreest dat de recente ontwikkelingen niet veel zullen veranderen aan de opstelling van de landen met een grote farmaceutische industrie. 'Gerrit Ybema, de Staatssecretaris van Economische zaken die belast is met de Nederlandse inbreng op de WTO top heeft aangegeven dat hij in Qatar zal proberen de mogelijkheden van ontwikkelingslanden te

vergroten om medicijnen te vergaren. Ik steun dan ook de Nederlandse inzet voor Qatar. Ybema moet zorgen dat de inzet van Nederland niet verloren gaat in de gecoördineerde Europese onderhandelingsstrategie. Wat zeker niet mag gebeuren is dat een zo'n belangrijk onderwerp als volksgezondheid door de Europeanen wordt uitgeruild aan de onderhandelingstafel voor andere belangen.' De Visser is gereserveerd. 'De opstelling van de Nederlandse delegatie moet niet het verder vergroten van de mogelijkheden om inbreuk te maken op het patentrecht zijn. Gezondheidsproblemen in ontwikkelingslanden gaan veel verder dan alleen de beschikbaarheid van medicijnen. Met het dumpen van medicijnen in ontwikkelingslanden lossen we die problemen dan ook niet op.'

VVD-Europarlementariër Elly Plooijs is het hier mee eens, en wil ook dat de interpretatie van het TRIPS verdrag niet te veel ruimte laat voor het inbreuk maken op patenten. 'We moeten er voor waken patentrechten te verzwakken.' Plooijs maakt een onderscheid tussen Aids en andere ziekten. 'Aids-remmers dienen vaak levenslang geslikt te worden en dat vraagt om een uitgebreide zorginfrastructuur. Als die er niet is, bestaat het gevaar dat ziekten, zowel in ontwikkelingslanden, als in ontwikkelde landen, resistent worden tegen medicijnen. Sommige regeringen in onderontwikkelde landen gebruiken hun bezwaren tegen de farmaceutische industrie om het falen van hun eigen gezondheidsbeleid te maskeren.'

Poolse Landdag

Bij monde van Weisglas' partijgenoot Van Baalen stelt de VVD een 'klein adviesforum van deskundigen' voor als alternatief voor de massale 'Poolse landdag' die de Conventie in Van Baalen's ogen gaat worden. Frans Timmermans, PvdA-Tweede Kamerlid, vindt dit een slecht idee. 'Daar kon je vijftig jaar geleden mee aankomen, maar nu niet meer. Er klinkt altijd de roep om meer betrokkenheid van de burgers. Dan kun je dat het beste organiseren door middel van een Conventie waarin volksvertegenwoordigers zitting nemen. Het probleem van de verantwoordelijkheid van nationale parlementariërs is een zaak die de nationale parlementen zelf kunnen oplossen, door vooraf af te spreken dat de

volksvertegenwoordiging nergens aan gebonden is.'

Turkse Deelname

Als de Conventie dan toch doorgang mocht vinden, dan vindt de VVD dat Turkije niet mag meeonderhandelen. Van Baalen: 'Dan kun je net zo goed Oekraïne laten meepraten. Er wordt met Turkije niet onderhandeld over EU-toetreding, en dit is niet voor niets. Het kan nog een hele tijd duren voordat Turkije voldoet aan de eisen van een democratische rechtstaat, zoals geformuleerd in de Kopenhagen-criteria. Als Turkije mee mag praten in de Conventie wordt het verkeerde signaal gegeven: op niet al te lange termijn kunt u erbij.' Ook op dit punt is de PvdA het met de VVD oneens. Timmermans: 'Turkije moet als een normale kandidaat-lidstaat

worden behandeld. De toekomst van Turkije ligt in Europa. Hoewel dit lang zal duren, zal het uiteindelijk gebeuren. Daarom moet Turkije kunnen meedenken.' De ELDR, de Europese Liberaal-Democratische Partij waarvan de VVD deel uitmaakt, kiest opmerkelijk gezien de zijde van de PvdA. Andrew Duff, woordvoerder over Turkije in het Europees Parlement, vindt dat Turkije wel moet deelnemen aan de Conventie. 'Dit is een prima manier om de kandidaat-lidstaten als toekomstige spelers te trainen in de manier waarop EU-politiek werkt. We moeten daarin tussen de kandidaten niet discrimineren. Het feit dat Turkije nog veel moet doen op het punt van democratie en mensenrechten, is juist een extra reden om het land te laten participeren. Wat is een betere plek om hierover te leren dan deze Conventie?'

'De uitbreiding moet pas plaatsvinden nadat er besluiten genomen zijn over hoe we de Europese Unie na 2006 gaan inrichten. Pijnlijk, omdat alle huidige lidstaten moeten inleveren, maar een andere weg is er niet. Het heeft geen zin landen als Polen en Hongarije te laten toetreden tot een zwakke Europese Unie, waar men zich bezig houdt met het rondpompen van geld.' Dijkstal maakt de omvang van de Nederlandse financiële bijdrage aan de EU afhankelijk van het slagen van hervormingen. 'Het is geen probleem als de uitbreiding geld gaat kosten, maar we willen alleen betalen voor kwaliteit. Hoe beter de hervormingen lukken, hoe meer de VVD wil betalen.' Ook zet Dijkstal vraagtekens bij verdere vergroting van de EU na het slagen van deze uitbreidingsronde. 'De VVD is voor de huidige uitbreiding van de Unie, maar in de toekomst moet er rekening worden gehouden met een schaalprobleem. Instituties als de

Verenigde Naties laten zien dat schaalvergroting niet altijd leidt tot betere resultaten.' Naast problemen rond de financiën heeft Europa ook bestuurlijke problemen. Dijkstal ziet de besluitvorming op de intergouvernementele conferenties, waar de leiders van de verschillende lidstaten bij elkaar komen, als een van de oorzaken voor de bestuurlijke problemen in Europa. 'Op een Europese top genomen besluiten, sluiten vaak niet aan bij datgene wat is voorbereid. Op de speciale Europese top na de aanslagen op het WTC gebouw in de Verenigde Staten werd bijvoorbeeld besloten dat er één Europees arrestatiebevel moet komen tegen terrorisme. Dat gaat niet lukken omdat een dergelijke ingrijpende wijziging niet uit de lucht hoort te komen vallen, maar een afronding moet zijn van een lang besluitvormingsproces.' Dijkstal denkt dat het hoe dan ook nog veel tijd zal

kosten voordat rechtstelsels geharmoniseerd worden. 'Dat kan nog honderd jaar duren.' Voor die tijd is de Euro al lang geïntroduceerd. In de aanloop naar de officiële invoering van de Euro, begin volgend jaar, gaat het economisch minder in Europa. Dit leidt er toe dat er in Duitsland en ook Italië stemmen op gaan om soepeler om te gaan met het stabiliteitspact, het verdrag dat de Euro moet waarborgen. Dijkstal: 'Nederland moet elk voorstel om het stabiliteitspact aan te passen blokkeren. Als het gaat om de hardheid van de Euro zijn we voor een groot deel afhankelijk van de wijsheid van de grote landen. Daarbij speelt de Europese Centrale Bank een belangrijke rol. Zij kan druk uitoefenen op de grote landen om zich aan het stabiliteitspact te houden. Duisenberg deed er dan ook goed aan om geen gehoor te geven aan de oproepen van de sommige Europese regeringsleiders om de rente te verlagen.'

column

WTO: Intellectueel eigendom terecht verdedigd?

In november vindt in Qatar de vierde WTO-top plaats, de eerste sinds 'Seattle' in 1999. Een van de meest gevoelige vraagstukken op deze top is waarschijnlijk dat van handelsgerelateerde intellectuele eigendomsrechten ('TRIPS'). Sinds 1995 zijn WTO-landen verplicht iedere uitvinding te beschermen via een patent. Hierdoor moet worden voorkomen dat in sommige ontwikkelingslanden elders ontwikkelde ideeën en producten op grote schaal worden gekopieerd zonder compensatie voor de bedenker ervan. Het nationaal en internationaal verhandelen van door 'kopieertijgers' vervaardigde producten berokkende het bedrijfsleven in industrielanden aantoonbaar veel schade.

TRIPS heeft zeker gewerkt. Sinds 1995 is het aantal wereldwijde patenten bijna verzevenvoudigd en ontvingen productontwikkelaars vermoedelijk een betere vergoeding voor hun ideeën. Ter illustratie, het Amerikaanse bedrijfsleven ontving in 1998 bijna 90 miljard gulden uit de verkoop van licenties op gepatenteerde producten.

TRIPS heeft echter ook een keerzijde. Ten eerste is er sprake van een zekere asymmetrie, omdat industrielanden nu eenmaal gemakkelijker producten kunnen ontwikkelen dan ontwikkelingslanden en dus meer patentrechten hebben (bijv. tussen 1977 en 1996 werd 95% van de in de VS verstrekte patenten toegekend aan 10 industrielanden; minder dan 2% aan ontwikkelingslanden). Ten tweede lijkt TRIPS het voor ontwikkelingslanden moeilijker (duurder) te hebben gemaakt om in industrielanden ontwikkelde medicijnen te verkrijgen tegen, bijvoorbeeld, AIDS, malaria en hepatitis. Voor het zelf produceren van deze medicijnen moeten zij eerst een licentie kopen, waardoor het eventuele kostenvoordeel van het zelf produceren weer (grotendeels) wegvalt. Hierdoor is deze optie meestal niet actueel.

Deze bezwaren zijn recentelijk reden geweest voor de WTO-landen om ter voorbereiding van Qatar eens van gedachten te wisselen over TRIPS. Tijdens dit in Genève gehouden overleg is voorgesteld een uitzondering te maken binnen TRIPS voor de medicijnvoorziening in ontwikkelingslanden. Europa wekte de indruk hier wel over te willen praten, maar met name de VS vonden een uitzondering niet gewenst, omdat TRIPS voldoende ontsnappingsmogelijkheden zou bieden. Bijvoorbeeld, een land kan een beroep op ontheffing van het respecteren van licenties instellen, indien de volksgezondheid in dat land ernstig wordt bedreigd.

Over die boeg hebben Brazilië en Zuid-Afrika het recentelijk gegooid toen zij er op wezen dat hun Aids-problematiek inderdaad een ernstige bedreiging van de volksgezondheid is. De patenthouders van de desbetreffende medicijnen wisten een gedwongen licentieverstreking (in TRIPS-termen 'compulsary licensing') te voorkomen door te beloven de AIDS-medicijnen voortaan in deze landen tegen lagere prijzen aan te bieden.

Een ander zeer recent voorbeeld waarin TRIPS centraal stond, is dat van het medicijn Ciprofloxacin ('Cipro'), tot voor kort het enige medicijn dat op de Amerikaanse markt toegestaan was als middel tegen miltvuur. Toen recentelijk in de VS de vraag naar Cipro-tabletten explodeerde, kon Bayer, de Duitse patenthouder op Cipro, die vraag niet en aan drong de Amerikaanse overheid aan op het vrijgeven van de licentie, zodat ook Amerikaanse bedrijven van Cipro afgeleide producten zouden kunnen maken. Canada bestelde zelfs al 'Cipro'-tabletten in eigen land. Bayer verzette zich uiteraard fel tegen beide overheden.

In beide gevallen liep de zaak met een sisser af. De VS versoepelden simpelweg de regels ten aanzien van miltvuurmedicijnen, waardoor ook andere, niet van Cipro afgeleide, antibiotica mogen worden voorgeschreven. Daarnaast levert Bayer een bulkhoeveelheid tegen een zekere korting. Canada beloofde tot eind 2003, wanneer het patent van Bayer afloopt, alleen Cipro te zullen voorschrijven. Dankzij TRIPS hadden de VS en Canada ook niet zoveel keus. Aangezien er geen ernstige bedreiging van de volksgezondheid is, kon van verplichte licentieverstreking door Bayer geen sprake zijn.

Naar aanleiding van de miltvuur-situatie zijn de VS en Canada nu zelf eens zijn geconfronteerd met TRIPS zoals ontwikkelingslanden dat regelmatig overkomt met hun vraag naar medicijnen. De overeenkomst is dat waar ontwikkelingslanden vaak feitelijk gerantsoeneerd worden door de (soms) prohibitief hoge medicijnprijs, de VS en Canada gerantsoeneerd dreigden te worden door de productiecapaciteit van Bayer. Het grote verschil is dat de Amerikanen en de Canadezen in eigen land de middelen hebben om TRIPS te omzeilen. Hierdoor kwamen ze redelijk goed weg, waar ze domweg geen zin hadden de hoge patentprijzen te betalen aan het Europese concern.

Ontwikkelingslanden hebben in de praktijk deze mogelijkheden niet en pleiten juist daarom voor amendering van TRIPS. De EU lijkt daarover wel te willen praten. Misschien zijn de Amerikanen op dit punt ook wat milder geworden, nu ze onverwacht zelf aan den lijve hebben ondervonden hoe frustrerend het kan zijn afhankelijk te zijn van dure gepatenteerde buitenlandse medicijnen waar men niet zonder kan.

Prof. dr. Catrinus J. Jepma

Economische Faculteit, Universiteit van Amsterdam, Rijksuniversiteit Groningen en de Open Universiteit

Colofon

@europa is een opiniërend fax - en emailmagazine over Europa. De redactie stelt zich ten doel het debat over de toekomst van Europa te stimuleren. @europa verschijnt om de twee weken op zaterdag en wordt gemaakt door een onafhankelijke redactie. @europa wordt mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

REDACTIE

Mark Beunderman, Lennart Booij, Erik van Bruggen, Esther Gaarlandt, Alex Klusman, Vanessa Lamsvelt, Martin Mevius, Jan Middendorp.

REDACTIEADRES

@europa, Prinsengracht 1, 1015 DK Amsterdam, Nederland

telefoon: 020-520.52.85, fax: 020-884.78.80,

www.ateuropa.nl

AANMELDEN

Aanmelden voor een gratis mailabbonement kan door een mailtje te sturen naar info@ateuropa.nl.